

**RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA ELEKTRON BAHOLASH TIZIMLARINING
TA'LIM JARAYONIDAGI O'RNI**

Pardayev Sherzod Mamasharipovich

Jizzax davlat pedagogika universiteti katta o'qituvchi.

sherzodpardayev84@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada oliy ta'lim tizimida ta'lim sifatini baholashda raqamli texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari, shuningdek, ularning amaliy qo'llanilishi, ustunliklari va samaradorligi keng yoritilgan. Raqamli baholash vositalari orqali ta'lim jarayonining shaffofligi, obyektivligi hamda monitoring jarayonlari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, ta'lim sifatini baholashning innovatsion usullari va ularni amaliyotga tatbiq etish mexanizmlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar

oliy ta'lim, raqamli texnologiyalar, ta'lim sifati, baholash usullari, shaffoflik, onlayn platformalar, innovatsion yondashuvlar, ta'lim monitoringi, elektron baholash tizimi, kredit-modul tizimi, "aqlli baholash", plagiat, Learning Management System.

Zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanishi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal sur'atlar bilan integratsiyalashuvi bilan chambarchas bog'liq. XXI asrda dunyoning ko'plab mamlakatlari, jumladan O'zbekiston Respublikasi ham ta'lim sohasida raqamli transformatsiyani amalga oshirishni ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilagan. Ushbu jarayonning muhim tarkibiy qismlaridan biri – o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholash tizimini takomillashtirish, uni shaffof, xolis va samarali qilishdir.

Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning individual yutuqlarini baholashning elektron tizimlari an'anaviy qog'oz jurnal va kundaliklardan tubdan farq qiluvchi yangi imkoniyatlarni taqdim etmoqda. Bu tizimlar nafaqat baholarni qayd etish vositasi, balki ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari – o'qituvchilar, o'quvchilar, ota-onalar va ta'lim boshqaruvi organlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni yangi bosqichga ko'taruvchi kompleks platformalardir.

Ushbu maqolada raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning individual yutuqlarini baholash elektron tizimlarining o'rni, ularning funksional imkoniyatlari, afzalliklari va rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining yagona raqamli ta'lim platformasi – "eMaktab.uz" va ushbu ta'lim platformasi tarkibida yana baholash tizimlarning amaliy kengroq bo'lsa va uning hozirgi zamondagi ahamiyati yoritiladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalar tobora keng qo'llanilayotgani natijasida baholash jarayoni ham tubdan yangilanmoqda. An'anaviy baholash shakllari bilan taqqoslaganda, raqamli baholash o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, shaffoflikni ta'minlash hamda o'quvchi-talabalarning o'quv faoliyatini chuqur tahlil qilish imkoniyatlarini yaratib bermoqda. Shu bois bugungi kunda raqamli baholash nafaqat qulaylik, balki ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda.

Raqamli baholash tezkorligi bilan ajralib turadi. Testlar, onlayn topshiriqlar yoki avtomatlashtirilgan platformalar orqali olingan javoblar bir zumda qayta ishlanadi va natijalar talabalarga darhol yetkaziladi. Bu esa talabalarga xatolarini vaqtida aniqlab, ulardan xulosa chiqarish imkonini beradi. An'anaviy baholashda esa mazkur jarayon ko'proq vaqt talab etadi va bunda subyektiv omillarning ta'siri kuchliroq bo'lishi mumkin.

Raqamli baholash obyektivlik va shaffoflikni ta'minlaydi. Kompyuter yordamida avtomatlashtirilgan baholash subyektivlikni kamaytiradi hamda inson omili bilan bog'liq xatolarni minimallashtiradi. Natijalar aniq mezonlar asosida hisoblanganligi sababli talabalar o'z bilim darajasi adolatli baholanganini his qiladi.

Shuningdek, raqamli baholash tahliliy imkoniyatlarining kengligi bilan ham ahamiyatlidir. Platformalar talabalarning faolligi, xatolari, kuchli va zaif tomonlarini tizimli ko'rinishda taqdim etadi. Bu esa o'qituvchilar uchun individual yondashuvni shakllantirish, o'quv faoliyatini monitoring qilish hamda samarali pedagogik qarorlar qabul qilish imkonini yaratadi.

Raqamli baholash vaqt va resurslarni tejaydi. Qog'oz sarfining kamayishi o'qituvchi uchun tekshirish jarayonini yengillashtiradi, masofaviy ta'lim sharoitida esa baholash jarayonining uzluksiz davom etishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ushbu baholash turi interaktivlik va motivatsiyani oshiradi. Multimedia elementlari, onlayn viktorinalar hamda gamifikatsiya elementlari o'quv jarayonini yanada qiziqarli qiladi va talabalarning o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Raqamli baholash ta'lim sifatini oshirishda muhim o'rin tutadi. U nafaqat talabalarning bilim darajasini aniqlashga, balki ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Bugungi kunda raqamli baholashning afzalliklaridan keng foydalanish ta'lim tizimining raqobatbardoshligini oshirishga, talaba va o'qituvchi faoliyatini samarali yo'lga qo'yishga xizmat qilmoqda. Raqamli baholash tizimlari obyektivlik, shaffoflik, tezkorlik, tahliliy imkoniyatlarning kengligi, masofaviy baholash imkoniyati hamda akademik halollikni ta'minlash kabi ustunliklarga ega.

1. Raqamli ta'lim muhitining mohiyati

Raqamli ta'lim muhiti – bu ta'lim jarayonini tashkil etish, amalga oshirish va boshqarish uchun zarur bo'lgan axborot resurslari, texnologiyalar va vositalar majmuidir. U o'quvchilarning individual ta'lim trayektoriyalarini shakllantirish,

ularning yutuqlarini monitoring qilish va baholash, shuningdek, ta'lim jarayoni ishtirokchilari o'rtasida samarali muloqotni ta'minlash imkonini beradi .

O'zbekiston Respublikasida raqamli ta'lim muhitini shakllantirish borasida muhim qadamlar tashlanmoqda. Jumladan, "eMaktab.uz" platformasi mamlakatdagi barcha umumta'lim maktablarini qamrab olgan yagona raqamli ta'lim platformasiga aylandi . Ushbu platforma orqali dars jadvallarini yaratish, o'qituvchilar uchun dars rejalarini tuzish, o'quvchilarning davomati va o'zlashtirishlarini elektron jurnal va kundaliklarda yuritish imkoniyati yaratilgan .

2. Elektron baholash tizimlarining ta'lim jarayonidagi o'rni

Elektron baholash tizimlari (E-assessment) ta'lim sifatini boshqarishning muhim vositasiga aylanib bormoqda. Ushbu tizimlar ikki asosiy turga bo'linadi: formativ va summativ baholash. Formativ baholash o'quvchilarning muvaffaqiyatini kuzatish uchun o'quv yili davomida o'tkaziladi va o'qituvchilarga fikr-mulohazalarini bildirishda yordam beradi hamda o'quvchilarni o'rganishga yo'naltiradi. Summativ baholash esa o'quv yili yoki o'quv davri oxirida o'tkazilib, o'quvchilarning o'quv rejasidagi umumiy yutuqlarini baholash imkonini beradi .

Germaniyaning Duisburg-Essen universitetida ishlab chiqilgan JACK tizimi elektron baholashning imkoniyatlarini yaqqol namoyon etadi. Ushbu tizim dasturlash va matematika topshiriqlarini avtomatik baholash uchun mo'ljallangan bo'lib, talabalar uchun shaxsiy "sparring hamkor" vazifasini o'taydi, ularga ko'plab topshiriqlarni bajarish va darhol fikr-mulohaza olish imkonini beradi .

Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning individual yutuqlarini baholashning elektron tizimlari zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. O'zbekiston misolida "eMaktab.uz" platformasi orqali 6 milliondan ortiq o'quvchi va 5 millionga yaqin ota-ona elektron baholash tizimidan foydalanmoqda. Bu tizim nafaqat baholash jarayonini soddalashtiradi, balki ta'lim sifatini tahliliy boshqarish, shaffoflikni ta'minlash, ota-onalar nazoratini kuchaytirish kabi muhim vazifalarni ham bajaradi.

Elektron baholash tizimlarining asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

Vaqt va resurslarni tejash – qog'ozsiz hujjat almashinuvi orqali yiliga 255 ming tonna qog'oz tejaladi, o'qituvchilar bir chorakda 20 soat vaqtni tejaydi .

Shaffoflik va xolislik – baholarni o'zgartirish imkoniyatining cheklanganligi lokal korrupsiyaning oldini oladi .

Individual yondashuv – har bir o'quvchining yutuqlarini batafsil tahlil qilish va ular bilan individual ishlash imkoniyati .

Ota-onalar nazorati – farzandining o'zlashtirish ko'rsatkichlarini istalgan joydan kuzatish imkoniyati .

Ta'lim sifatini tahliliy boshqarish – to'plangan ma'lumotlar asosida ta'lim sifatini monitoring qilish va boshqarish imkoniyati .

Elektron baholash tizimlarini yanada takomillashtirish uchun quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

- Sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish orqali shaxsiylashtirilgan ta'lim trayektoriyalarini shakllantirish;
- Blokcheyn texnologiyasidan foydalanib, o'quvchilar yutuqlarining xavfsiz va shaffof qayd etilishini ta'minlash;
- O'yinlashtirish elementlarini kengaytirish orqali o'quvchilar motivatsiyasini oshirish;
- Xalqaro tajribani o'rganish va moslashtirish;
- O'qituvchilarning raqamli kompetensiyasini oshirish bo'yicha tizimli ishlarni olib borish;
- Maktablarning texnik infratuzilmasini mustahkamlash.

Xulosa qilib aytganda, raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning individual yutuqlarini baholashning elektron tizimlari ta'lim sifatini oshirish, uning shaffofligi va samaradorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. O'zbekistonda bu borada amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natijalar bermoqda va kelgusida tizimni yanada takomillashtirish bo'yicha ishlar davom ettirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 27fevraldagi «Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish choratadbirlari to'g'risida» gi PQ 4623-son Qarori
2. Pardayev, S. M. (2023). Possibilities of using digital platforms for assessing individual educational achievements of students. *Journal of Advanced Scientific Research* (ISSN: 0976-9595), 3(10).
3. Pardayev, S. (2023). USE of pedagogical, information and communication technologies in effective organization of the educational process. *Journal of Foreign Languages and Linguistics*, 6(2).
4. Mavlyanovna, K. S., Ogli, O. A. A., Ulashovich, T. F., Karshiboevich, S. S., & Mamasharipovich, P. S. (2021). An Integrated Approach To Information Technology Training In Non-Specialised Education. *Int. J. of Aquatic Science*, 12(3), 813-819.
5. Pardayev Sherzod Mamasharipovich. (2023). Modern approaches to the assessment of individual learning results of students. *qokon university newsletter*, 9(9), 193–196. <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.870>
6. Шерзод Мамашарипович Пардаев. (2023). Портфолио как форма оценки индивидуальных учебных достижений учащихся. *volume 8 issue 7 2023 pages 31-41*. <https://journalofresearch.eu/index.php/jrew/article/view/1086>.
7. Pardayev Sh. M. (2024). O'quvchilarning o'quv yutuqlarini baholashda "Google Forms"ning imkoniyatlaridan foydalanish. *Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika*

